

Nalpru gail

Nalobulat napisulan van hən nalpru gail

Ase itos nalobulat napisulan egai?

Datsaləboi as totoši. Len alat lotokad namitisau, ta m̄o galevis lunau ke aPol o aParnapas totoši, ta daməŋai galevis lunau ke aApollos totoši husur nasoran san ebutəlas mai igomah.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən alat siYesu asike ləb̄iteh dan nadəlomian lotokade lan. Isor vəsvəsaii ke, nalo siMoses tous naviolan hən natutumavan sil nəsaan, inoŋ, husur aYesu totutumav hən gai vəha-sua tovi naməkot. Salipair dan aYesu hən ləb̄etəlmam tətəs hən naṽide seJu gail. Ləbigole dereh lipanis habat sile.

Itosi m̄os ase?

Alat lotokad namitisau lunau ke totoši m̄os alat siYesu len naut sua, ale nəvanuan isoḅur ei lovi Ju.

Itosi ŋais mai len naut a be?

Alat lotokad namitisau luke totoši len nasihau sua len nasihau A.D. 66 vəbar A.D. 96, be ləsaləboi naut totoši lan.

- 1) Len aKristo, aGot evəhot gai (1.1-3)
- 2) AKristo iyalyal səhor aŋel gail (1.4–2.18)
- 3) AKristo iyalyal səhor aMoses mai aJosua (3.1–4.13)
- 4) AKristo evi b̄iltihai tutumav səhor ahai tutumav p̄isi (4.14–7.28)
- 5) Na-kel-gati-an aGot tota gati len nəda heKristo esəhor na-kel-gati-an ta m̄o tota

- gati len nēda herivatvat gail (8.1–9.22)
- 6) Nəbōŋ aKrišto totutumav hən gai esəhor naviolan ideh ahai tutumav gail lototutumav həni (9.23–10.39)
- 7) Nədəlomian silat ta sutuai (11.1–40)
- 8) Nəmauran timabe hən aGot bəhəhəvur həni? (12.1–13.19)
- 9) Na-sor-tuŋ-an mai nasoruan naməkot (13.20–25)

ANatun aGot

¹ Sutuai tia len ahai kelkel ur gail, aGot isor vəhəsoḥsoḥur mai atəmadat gail ta sutuai len navide tiltile gail.

² Len nəbōŋ galegai hən nanōŋan hən navile a pan, aGot isor. Len aNatun isor mai gidato. Itabtabuh len aNatun hən natit p̄isi ləḥevi esan səḥon. Len aNatun, aGot igol nəmav mai navile a pan mai natit p̄isi lan.*

³ ANatun evi namialan hən namənas hən nəyalyalan siGot. Ilav kot aGot, eḫitoŋ hən nəḥoruan siGot. Len nasoruan hən nədaŋan san etəgau gat natit p̄isi hum lotomaienan. Nəbōŋ togol naveveuan dan nəsaan, ebətah len navəlan nəmatu seKiŋ len nəmav a məhat.*

ANatun aGot iyalyal səhor aŋel gail

⁴ Imaienan aGot igol aNatun iyalyal səhor aŋel gail, hum nəhes aGot tolav maii toyalyal səhor nahəsəlit gail.

⁵ Husur aGot sakel mai aŋel ideh ke,
“Gaiug govi aNatugw ulumān,

* **1:2:** Jon 1.3 * **1:3:** Jon 1.14; Kol 1.17; Ipru 7.27; Mak 16.19

daməŋai nogəm vi Təmañ.”
 Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,
 “Ginau dereh nevi Təman,
 ale atenan tevi Natugw.”*

⁶ Ale tətəs am, nəboŋ aGot togol ahai a m̄o san
 ðegəm vi lan navile a pan, ike,
 “Aŋel p̄isi siGot lilotu həni!”*

⁷ Nəboŋ tosor husur aŋel gail, aGot ike,
 “Nugol aŋel sagw gail losum̄an nələn,
 loum sagw hum nəhab towunwun.”*

⁸ Be nəboŋ tosor mai aNatun ike,
 “O Got, nəbiltihai bətbətah sam̄ hum sekiŋ
 ipat vi sutuai sutuai,
 nanoran sam̄ ehum nəhai sekiŋ
 gotowol hən esam̄ gail lan.

⁹ Goləmas bun nanoran,
 gomətahun bun nəsaan.
 Imaiənan, aGot tovi aGot sam̄ evəhas gaiug,
 ebir naoil hən nahəhaṽuran len gaiug
 səhor avan ideh gail am.”*

¹⁰ AGot ikele am ke,
 “Nasuḅ, len natuḅatan gorin̄ nəpaudesen hən nav-
 ile a pan,
 ale nəmav, gotoum həni hən navələm̄ gəlaru.*

¹¹ Dereh natgalen p̄isi limasig,
 hum nahurabat tomatu van van̄om.
 Be gaiug dereh gitoh vi sutuai.

¹² Dereh gebul gat nəmav mai navile a pan
 hum nahurabat naut susus,

* **1:5:** Psa 2.7; 2Sam 7.14 * **1:6:** Deu 32.43 * **1:7:** Psa 104.4

* **1:9:** Psa 45.6-7 * **1:10:** Len naut egai nəvanuan totos nəḅe enan
 isor husur aGot hum tovi vanuan tokad navələn gəlaru.

ale gel gəlaru hum nahurabat artomatu.

Be gaiug, gəsagəgel boŋ ideh

ale nəmauran sam̃ asike inoŋ vi sutuai.”*

¹³ Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,

“Gebətah tarhət nəmatu sagw,

vir nəberin̄ naenemi sam̃ gail pipit nariem̃
gəlaru

hən ləbēvi ut kəmas.”*

¹⁴ Be aŋel gail lumabe? Lovi nanunun hən nau-
man siGot ŋai. Esəvat galit hən ləbēvi tarhət
silat, gai tolav kuv galit dan nəsaan hən ləbikad
nəmauran vi sutuai.

2

Sadatirusrus vi tut dan nakitinan

¹ Husur natenan, datimastəgau gat nakitinan
dattosəsəloŋ həni tia, hən asike datbirusrus vi tut
dani.

² Husur, len aŋel gail aGot isor, ale nasoruan san
egəm vi lo, ipat tin. Ale nəvanuan tobur kotovi o
sagol nəsa tokele, ipanis tonor hən nəsa togole o
sagole.*

³ Imagenan, asike datbinau natenan totibau
aYesu togole, nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato,
datigam yav dan nəpanismen siGot mabe? Nasub̄
m̄au ikel ur metəkav hən nə-lav-kuvi-an enan dan
nəsaan, beti alat lotosəsəloŋ həni lukel koti mai
gidato ke tovi kitinan.

* **1:12:** Psa 102.25-27 * **1:13:** Psa 110.1 * **2:2:** Uman 7.53. Len
naut egai ikel nadəlomian seju gail ke, aGot ilav nalo mai aŋel gail
lotolavi mai a Moses.

⁴ Ale aGot am ikel uri ke tovi kitinan. Namerikel gail lotokel kot aYesu, namerikel nəvanuan lotomaŋmaŋ len gail, namerikel lotogol nədaŋan san toŋarŋar, mai naviolan seNunun, aGot topəpəhun gail tonor hən naləŋonian san, natgalen p̄isi lukel uri ke tovi kitinan.*

aYesu, aNatun Nəvanuan

⁵ Navile a pan bəgəmai, dattosor husuri gagai, aGot sariŋi len navəlan aŋel gail.

⁶ Husur len natosian, len naut sua avan sua ikel koti ke,

“Got, nəvanuan lovi sa hən gəb̄inau galito?

Anatun nəvanuan ase hən gəb̄ekətkəta təban?

⁷ Len namityal toṁidol ŋai gorinji a pan kəkereh len aŋel gail,

ale goputsani hən b̄ikad nəyalyalan hum nəkraun sekiŋ.

⁸ Gorinji natit p̄isi len navəlan.”*

Nəboŋ aGot torinji natit p̄isi len navəlan, erinji natit p̄isi, natideh səpat. Gagai datsaris natit p̄isi len navəlan sal.

⁹ Be nəsa dattoris i maiegai ke: datoris aYesu, len namityal toṁidol ŋai aGot “torinji a pan kəkereh len aŋel gail,” egəm vi vanuan. Ale datoris aGot toputsani hən b̄ikad nəyalyalan hum nəkraun sekiŋ, husur toləŋon tosa vəsa len nəmatan, hən ke, len navoian aGot toviol kəmas həni, b̄esəsəloŋ hən nabus hən nəmatan ṁos nəvanuan p̄isi.

¹⁰ AGot igol natit p̄isi ale natit p̄isi ipat ṁosi. Inor hən gai todaṁ hən aYesu toləŋon tosa vəmat. Husur, len na-ləŋon-isa-vəsa-an siYesu, aGot igol

* **2:4:** Mak 16.17-18, 20; Uman 5.12 * **2:8:** Psa 8.4-6

ke, aYesu egəm vi vanuan tonor hən toil a m̄o hən nəvanuan gail. Ale egəm vi p̄isal hən b̄ilav kuv nəvanuan b̄isobur dan nəpanismen hən nəsaan salito, ale hən b̄esəhar galito hən ləb̄evi natun aGot hən ləb̄ikatəp̄ol hən nəyalyalan san.

¹¹ AYesu igol nəvanuan gail luvėveu dan nəsaan salit gail hən ləb̄evi siGot səb̄on ηai. Imaienan, aYesu mai alat gai togol lotoveveu, galit p̄isi lukad aTəmalit tosua ηai. Husur enan, nahurun aYesu səsa hən b̄ekis galit hən awawa san gail.

¹² Ikel mai aGot ke,
 “Dereh nikel ur nahəsam̄ mai awawa sagw gail
 hən ləb̄eləboi gaiug.
 Len nəhon nəb̄onb̄onan,
 dereh nekəkai hən nə-sal-suh-gaiug-an.”*

¹³ Ikele am ke,
 “Dereh nerin̄ nəlogw len aGot.”
 Ike,
 “Ginau eg boh mai anatugw gail aGot toviol hən
 galit mai ginau.”*

¹⁴ Imagenan, husur anatun gail len nadəlomian lotokad nəda mai nibelito, aYesu am ep̄itoŵ, egəm vi vanuan sun̄an galito. Egəm vi vanuan hən ke, len nəmatan san, natəmat totəgau gat nədan̄an hən nəmatan, b̄evi ut kəmas.

¹⁵ Len nəvide enan, alat lotomətahw len nəmatan len nəmauran kavkav salito, aYesu igol alat lotovi slev sinamətahwan enan, lumakuv dani.

¹⁶ Imasil ke aYesu savi tarhət sian̄el gail, be evi tarhət sinəpasusan siApraham gail.*

* **2:12:** Psa 22.22 * **2:13:** Isa 8.17-18 * **2:16:** Isa 41.8-9

17 Husur enan, aGot ike aYesu tesuñan nəbathudud nadəlomian san len nañide pisi hən bəgəm vi biltihai tutumav, nəlon bitanjis nəvanuan gail, ale hən bidaŋ len nəsa aGot toriŋi len navəlan. Egəm vi biltihai tutumav hən bətutumav sil nəsaan sinəvanuan gail hən aGot bərubat galit dan nəsaan salito.*

18 Bathut aYesu toləŋon tosa nəboŋ aSetan totaltal sobuer ke tigol nəsaan, gai eləboi bəvi tarhət salito nəboŋ aSetan bitaltal ke igol nəsaan.

3

AYesu iyalyal səhor aMoses

1 Imagenan bathudud məttovi siGot səbən, aGot ekis ginamit mai gamito hən datbəvi lan nəmav. Mitinau vahvahur aYesu egaii, evi ahai pispisul siGot mai abiltihai tutumav dattokel ur nadəlomian dattokade lan.

2 AYesu idaŋ len aGot totabtabuh lan, igol nəsa tokele, suñan aMoses todaŋ len aGot hən bəkətkəta təban naim siGot tovi alat siGot.*

3 AGot ebunusi ke, aYesu inor hən nə-sal-suhi-an səhor aMoses, hum nəvanuan na-um-im-an tonor hən nə-sal-suhi-an səhor naim toum həni.

4 Husur naim pisi ikad nəvanuan na-um-im-an toum həni, be aGot eum hən natit pisi.

5 AMoses idaŋ len aGot hum nəvanuan nauman tokətkəta təban naim siGot tovi nəvanuan san gail. Nəsa aMoses togole ehum nasoruan kəta tokel kot nəsa aGot bikelə balai.

* **2:17:** Flp 2.7; Ipru 5.2, 4.14-15, 7.26-28; Lev 4.20, 26, 35, 16.6, 10-11 * **3:2:** Num 12.7

⁶ Be aKристо tovi aNatun aGot idan len aGot, ale naim kavkav siGot ipat len navəlan. Ale datovi im san. Datbeil bur namətahwan, datbetəgau gat nəvatvat-viri-an dattokade len aKристо, ale datbeviv həni, datovi vanuan san gail, datovi im siGot.

Na-sor-vəsvəsaii-an hən Nəbe 95

- ⁷ Imagenan, ehum aNunun aGot tokele, ike,
 “Daməjai, mətbesəsəlon hən nadolon aGot,
⁸ nəlomit timabur, sa-nəkadumit tihaihai
 sunan atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
 nəboŋ lotopair dan ginau,
 lototaltal kitev nədanjan sagw ke imabe
 len naut masmas tohbəbesw.
⁹ Len naut ei atəmamit gail ta sutuai
 lukoblen kitev nədanjan sagw ke tomabe,
 luke leris nədanjan sagw,
 ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40 lorisi
 len nəsa notogol gail.
¹⁰ Husur enan nəlogw epəŋas naur enan, ale nuke,
 ‘Akis nəlolit ipair dan ginau,
 ale ləsaləboi səhot nəvide sagw gail.’
¹¹ Ale len nəlol paŋpaŋ sagw,
 nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,
 ‘Asike lobis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ
 ideh.’ ”*
¹² Bathudud nadəlomian, mətelələgau ke gamit
 ideh asike ikad nəsaan len nəlon, asike nəlon ipar
 dəlomian. Sa-nəlomit timaienan hən bīpair hən
 gamito dan aGot tovi nəkadun nəmauran.
¹³ Be mitigol məteləŋon tivoi am len nəlomit
 gabag akis, len nəboŋ pisi dattokisi hən “daməjai,”

* **3:11:** Psa 95.7-11

sal, hən nagəgərasan hən nəsaan asike bigol gamit ideh bihaihai dan aGot.

¹⁴ Husur datbetəgau gat nadəlomian dattokade len aKристо van vəbar nagilen, hum dattogole nəboŋ dattotubat riŋ nəlodat lan, namilen ke datokatəpəl mai aKристо len nəsa tovi esan.

¹⁵ Hum natosian siGot toke,
 “Daməŋai, mətbesəsəlŋ hən nadolon aGot,
 nəlomit timaður, sa-nəkadumit tihaihai,
 sunian atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
 nəboŋ lotopair dan aGot.”*

¹⁶ Nəvanuan lotosəsəlŋ hən nadolon aGot ale lotopair dani, as galito? Lovi vanuan gail aMoses tosəhar galit dan naut a Ijip.

¹⁷ Ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40, nəlon aGot epəŋas as galito? Nəlon epəŋas alat lotogol nəsaan, nibelit lototeh, lotomat len naut masmas tobbəsw.

¹⁸ Ale nəboŋ aGot toke, “Asike lobis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh,” isor mai as galito? Ikel naten mai alat ləsagol husur nəsa tokel mai galito.*

¹⁹ Imaianan, datobunusi ke, husur lotopar dəlomian lan, ləsaləboi ləbbəbis len naut nəŋavŋavan san.

4

¹ Na-kel-gati-an siGot hən datbēbis len naut nəŋavŋavan san ipat sal. Imagenan, datimaslələgau, datemətahw ke gamit ideh asike bēbis lan.

* **3:15:** Psa 95.7-8 * **3:18:** Psa 95.11 * **3:18:** Hən naves 16-18, ris Num 14.1-35

² Husur na-kel-uri-an tovoi hən nəḡavḡavan enan, gidat am datosəsəlōḡ hənī sumān galit ta sutuai. Be nasoruan enan savi tarhət salito husur losəsəlōḡ kəmas hənī ḡai, ləsasəsəlōḡ hənī len nadəlomian.*

³ Husur gidat dattokad nadəlomian lan datobis len naut nəḡavḡavan san. Galit am, ehum aGot toke,

“Ale len nəlol panpaḡ sagw,

nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,
‘Asike lobis len naut nəḡavḡavan sagw boḡ
ideh.’ ”*

Ekəmaienan naut kəmas nauman san gail tohav nəboḡ togol navile a pan tonōḡ.

⁴ Husur len naut sua len natosian siGot, isor husur nəmariboḡ na-vəha-məlevru-an, ike, “Len nəmariboḡ na-vəha-məlevru-an, aGot iḡavḡav dan nauman san pisi.”*

⁵ Ale hum tokele tia, “Asike lobis len naut nəḡavḡavan sagw boḡ ideh.”*

⁶ Imaienan, naut enan ipat sal mōs nəvanuan galevis hən ləbēbis lan. Ale alat ta mō lotosəsəlōḡ hən na-kel-uri-an tovoi hən nəḡavḡavan enan, ləsabis lan husur ləsagol husur nəsa aGot tokele.

⁷ Ale aGot eriḡ nəboḡ sual am, ekisi hən “Daməḡai.” Len nəboḡ tohusur habat hənī, len nəbē siTevit, aGot ikel nəsa tokele a mō, ike,

“Daməḡai, mətbesəsəlōḡ hən nadolon aGot,

* **4:2:** Len natosian galevis ta sutuai ike: *Be nasoruan enan savi tarhət salito husur ləsəkad nadəlomian silat lotosəsəlōḡ husur aGot.*

* **4:3:** Psa 95.11 * **4:4:** Gen 2.2 * **4:5:** Psa 95.11

nəlomit timaḅur, sa-nəkadumit tihaihai.”*

8 Mitinau aJosua nəboŋ toṣəhar nəvanuan gail vi lan naut aGot tokel gati ke likade. Gai tagol nəvanuan gail lətəkad nəŋavŋavan hum aGot tokel gati, asike aGot tasor a tahw husur nəboŋ tile hən nəŋavŋavan.*

9 Imagenan, nəŋavŋavan ipat sal m̄os alat siGot, hum nəŋavŋavan siGot len nəmariboŋ na-vəhaməlevru-an.

10 Husur nəvanuan toḅis len nəŋavŋavan siGot, iŋavŋav dan nauman san, suŋan aGot toŋavŋav dan nauman san nəboŋ togol navile a pan tonon.

11 Imagenan, datehisi hən datḅeḅis len naut nəŋavŋavan enan. Gidat ideh satiteh, satigol tətōv̄ hən atəmadat ta sutuai ləsagol husur nəsa aGot tokele.

12 Husur nasoruan siGot imaur, igol nəsa aGot tosor m̄osi. Ikan səhor nəḅu nəḅalan ideh tokan naut toru. Etiv pəpəhun nəmauran dan nanunun, nakobkob dan nəsa topat ḅurhubəlaheshw. Eləboi ḅepəpəhun navoian dan nəsaan len nənauan mai natit nəvanuan tonaunau gail lotosusuah len nəlon nəlolito.

13 Səkad natideh tosusuah dan aGot, be natit p̄isi səkad nə-kabut-gole-an am, iparḅar hən aGot ḅəkəta bunusi. Ale gai boh, datimaskel natit p̄isi dattogole maii.

AYesu, aḅiltihai tutumav toyalyal

14 Imagenan, husur dattokad aḅiltihai tutumav toyalyal, aYesu, aNatun aGot toḅis len nəmav, il len

* 4:7: Psa 95.7-8 * 4:8: Deu 31.7; Jos 22.4

nəhon aGot, datetəgau gat nadəlomian dattokel uri ke dattokade.

¹⁵ Husur datukad abiltihai tutumav toləŋon tosa mai gidato nəboŋ datsədaŋ. Len naŋisal ƣisi aSetan italtal ke atenan tigol nəsaan, eƣitoŋ hən totaltal ke datigol nəsaan. Be gai sagol nəsaan, eɓuer lan.

¹⁶ Beti, len na-il-ɓuri-an, dategəm pəpadaŋ hən nabiltihai bətbətah siGot. Dategəm pəpadaŋ hən aGot toviol kəmas hən navoian, hən nəlon ɓitanis gidato, mai hən ɓeviol hən navoian mai gidato nəboŋ datɓipar vi-tarhəte-an.

5

¹ AGot ilekis hən abiltihai tutumav dan nəvanuan gail, ale itabtabuh len atenan hən ɓisor salito len nəhon. Abiltihai tutumav evi ƣisal salito van hən aGot. Abiltihai tutumav eviol hən naviolan gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail sil nəsaan sinəvanuan gail.*

² Ale abiltihai tutumav eləboi ɓikad naŋide ɓemədaŋ van hən nəvanuan gail lototətan, lotoyar lab dan nakitinan, husur gai am igol nəsaban akis suman galito.

³ Husur enan etutumav m̄au sil nəsaan san gail mai nəsaan salit gail.*

⁴ Avan ideh saləboi ɓiŋat nəhes hən ɓegəm vi ɓiltihai tutumav gai səbon. Be ipat len aGot səbon hən ɓekisi, hum tokis aAron sutuai.*

* **5:1:** Nəboŋ nəvanuan togol nəsaan, nəpanismen tonor hən nəsaan evi matan. Ale lotutumav hən narivatvat hən nəmatan san ɓigel nəmatan tonor hən nəvanuan sil nəsaan togole. * **5:3:** Lev 9.7

* **5:4:** Exo 28.1

5 Len naŵide tomaienana, aKристо sãbon sãvat nãhes hãn ðegãm vi ðiltihai tutumav. Be aGot ikel maii ke,

“Govi Natugw,

damãŋai nogãm vi Tãmañ.”*

6 Ale len naut tile am ike,

“Govi ahai tutumav vi sutuai,

sumãan aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.”*

7 Len nãmauran san len navile a pan, aYesu isor tuŵ van hãn aGot tolãboi ðilav kuvi dan nãmatan. Eñiri hãn ðevi tarhæt san, ikai habat, namãtarur san isel, ale husur toriŋ gai len navãlan aGot len nalotuan, aGot esãsãloŋ hãni.*

8 Naut kãmas aYesu tovi aNatun aGot, len nalãŋon-isa-vãsa-an san gail, elãboi sãhot namilen nagol-husur-nãsa-aGot-tokele-an.

9 Ale nãboŋ togol natit ðisi aGot toriŋi hãn ðigole tonon, egãm vi kadun nã-lav-kuvi-an dan nãpanismen hãn nãsaan, nãkadun nãmauran vi sutuai mïos nãvanuan ðisi lotogol husur nãsa tokele.

10 Ale aGot eriŋi hãn ðiŵat nãhes aðiltihai tutumav, hum aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.

Mitimatmatu len nadãlomian hãn asike mätuteh dani

11 Namtukad natit isoður hãn namtãbikel husur natenan, be idaŋ hãn namtãbisor væsvãsaii husur mätumanmaneh hãn mätãbelãboi sãhoti.

12 Gamit mätukad nadãlomian sutuai tia wake mätãsavi hai ðusan sal. Hãn nãsa? Be mätãloŋon ke avan ideh teŵusan gamit tãtas am, tuðat hãn

* 5:5: Psa 2.7 * 5:6: Psa 110.4 * 5:7: Mat 26.36-46; Mak 14.32-42; Luk 22.39-46

nakitinan metəkav lotomədmədau len nasoruan siGot. Mətosuñan natuhtətəi ŋai tosus, saləboi bihan nəhanian todaŋ sal.

¹³ Husur avan ideh tomaur len nasus ŋai, etətan hən nəsa tonor mai nəsa tosa, husur evi amas o likob sal.†

¹⁴ Be nəhanian todaŋ evi hanian hilat lotomatmatu, galit lotoləboi səhot natilean hən nəsa tonor dan nəsa tosa bathut lotogolgole akis gol ke lukad namitisau lan.

6

¹ Imagenan, naʔusanan metəkav husur aKristo, dateriŋi husur dattoləboii tia. Ale datimatmatu len aYesu Kristo. Sadatetuʔat len nəpaudesen hən naʔusanan tətəs am. Datoləboii ke datimaspair dan nəsa dattogole lotolav gidat vi lan nəmatan. Datoləboii ke datimasriŋ nəlodato len aGot.

² Datoləboi naʔusanan husur nəbaptaisan*, mai naʔide hən dattoriŋ navələdato len nəvanuan hən bikad aNunun aGot. Datoləboi naʔusanan husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan.*

³ Naʔusanan galenan lipat. Ale aGot biɖam̃ həni, datetibau len aKristo, datimatmatu lan!

⁴ Nəvanuan gail lotoriŋ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberiñ gaʔulani, naʔisal hən ləbetəlmam, hən ləbiɖpair dan nəsaan salit tətəs am, eɖuer. Nəboŋ nam̃ial siYesu tohut nəmargobut dan nəlolito, nəboŋ

† **5:13:** Hən naves 12-13, ris 1Kor 3.2 * **6:2:** Len naut egai, naKristen gail lukad nəbaptaisan ale nakəkasian m̃os naveveuan evi naʔide seju gail, be len nasoruan ta Kris luke baptaisən hən gəlar

ɖisi. * **6:2:** Uman 18.25, 19.3-6

lototuḅat læboi naviolan togəm len nəmav, nəboŋ lotokatəḅol mai aNunun aGot,

⁵ nəboŋ lotolæboi navoian hən nasoruan siGot, nəboŋ lotosəsəlon hən nədaŋan hən nəboŋ ḅegəmai len natohan pipihabəlan aGot,

⁶ galit lotoriŋ nəlolit len aYesu Kristo tia, læḅeriŋ gabulani, naḅisal hən læḅetəlmam, hən læḅipair dan nəsaan salit tətəs am, eḅuer. Lomədas bun galito, husur, ehum lotoḅos gat aNatun aGot len nəhai balbal tətəs, ale riŋ nahur sasa len gai len nəhon nəvanuan gail.*

⁷ Mitinau nətan. Nəboŋ naus tous daŋir lan, nətan enan edim naus enan, natit gail lutov, luḅan hən nəvanuan gail lotomabul nəhanian len nətan enan læḅihan. Nətan enan aGot ivoi həni, ehəhaḅur həni.

⁸ Be nətan ḅisa, hən natit tohum nəhau mai nəhai lotokad nasunite ŋai læḅitov lan, nətan enan evi ut kəmas, savoi hən natideh. Hum ma aGot ḅisemale həni. Len nagilen, nəhab dereh tihani.*

⁹ Gamit namttoləmas bun gamit ḅisi, naut kəmas namttokəmaianan, namtsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito. Namtoləboii ke, məttokad naḅit gail lotovoi am: nadəlomian samit mai naḅide samit tonor hən alat aGot tolav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaan salito.

¹⁰ Husur aGot inor buni. Asike nəlon iboŋboŋ hən nauman samito, mai na-ləmas-buni-an samito hən nahəsan. Arumasil nəboŋ məttovi tarhət sinəvanuan san gail, hum məttogole tia, ale hum məttogol tabtab həni sal.

* 6:6: Ipru 10.26 * 6:8: Gen 3.17-18

11 Be namtoləŋon masuṽ ke, gamit ƣisi mitidan len aGot magenan van vəbar nagilen hən mətḃeləboi buni ke, dereh mitikad ƣis nəsa məttovatvat viri.

12 Samtipetəmas, be mitigol tətəṽ hum alat lotokad nəsa aGot tokel gati. Len nadələmian mai na-toh-mədau-an, ludan ɓur nəmauran todaŋ vir ləbikad nəsa aGot tokel gati.

Datoləboi datḃeil gəgat len na-kel-gati-an siGot

13 Nəboŋ aGot tota gat na-kel-gati-an san van hən aApraham, husur səkad nəhes ideh toyalyal səhor esan, aGot ita gat na-kel-gati-an san len nahəsan gabag.

14 Ikel mai aApraham ke, “Nokitin, dereh nivoi hən gaiug. Dereh neviol hən nəpasusan mai gaiug hən ləḃegəm vi bathudud ḃisəbur vəha-səḃsəbur am”*

15 Beti len nə-daŋ-ḃuri-an san aApraham itoh mədau ebəlav, ale ikad nəsa aGot tokel gati.*

16 Nəboŋ nəvanuan gail lotota gat na-kel-gati-an ideh, luta gati len nahəsan nəvanuan totibau səhor galito. Nə-ta-gati-an enan igol na-kel-gati-an enan eil gəgat, eməlas. Nəvanuan gail loləboii ke tovi kitinan, ale ləsaləboi ləḃisor ḃalḃal husuri am.

17 Len naṽide tomaienən, aGot ita gat na-kel-gati-an san hən alat ləḃikad nəsa tokel gati ləḃeləboi buni ke, nə-nau-utaut-an san asike egəgel boŋ ideh.

18 AGot ikel na-kel-gati-an ale ita gati len nahəsan. Nateru enan arsaləboi arḃegəgel boŋ ideh husur aGot saləboi ḃelibliboŋ boŋ ideh.

* 6:14: Gen 22.16-17 * 6:15: Gen 17.1-2, 18.10, 21.5

Imaienan, len eru enan, gidat dattosaḅ naut nasusuahan len gai, datoləŋon ivoi habat am len nəlodatə hən datḅetəgau gat nə-vatvat-viri-an len nəsa aGot tokel gati ke, datḅikade balai.*

¹⁹ Datukad nə-vatvat-viri-an enan hum naga hən nəmauran sidat gail, ekir gəgat, ale datoləboi datḅeriŋ nəlodat lan. Ta mō len naim siGot, ikad nəbilitikaliko totahətah kəkol hən naut tolo dan nəvanuan gail. Be len nə-vatvat-viri-an enan, səkad natideh totahətah gol gidato dan aGot,*

²⁰ husur aYesu eil a mō, eḅisutur sidato tia. Egəm vi ḅiltihai tutumav sidato vi sutuai suŋan aMelkisetek ta sutuai.*

7

AMelkisetek ahai tutumav

¹ AMelkisetek eg boh evi kiŋ hən nəbilitivile Salem, ale evi ahai tutumav siGot, aGot toy-alyal buni. AMelkisetek ebubur mai aApraham nəboŋ aApraham totəlmam dan nəbilitibalan tosəhor nakiŋ tovat lan, ale eus aGot hən ḅivoi hən aApraham.

² Ale aApraham ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit ḅisi totariv kuv gail dan alat toḅal mai galito.* (Nahəsən aMelkisetek, namilen ke, “aKiŋ hən nanoran,” ale husur tovi kiŋ hən naut a Salem, namilen ke, “aKiŋ hən natəmat.”)

³ Səkad na-tos-gati-an hən atəman, anan, nəvanuan ideh len nəbathuyah san, nəboŋ hən

* **6:18:** Num 23.19 * **6:19:** Lev 16.2 * **6:20:** Ipru 4.14, 2.7; Psa 110.4 * **7:2:** Hən naves 1-2, ris Gen 14.17-20

nəpasian san o nəmatan san.† Esumān aNaturan aGot; evi biltihai tutumav vi sutuai.

4 Mitinau nəyalyalan siMelkisetek. Bathut nəyalyalan siMelkisetek, aApraham, abiltitəmadit ta sutuai ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəḡavur hən natit p̄isi tokade dan nabiltibalān.

5 Ale ahai tutumav gail len nəpasusan siLevi, nalo siMoses ikel buni ke limastariv nahudhut tosua dan tosəḡavur hən natit p̄isi nəvanuan gail lotokade, naut kəmas lotop̄itp̄itoṽ, lotovi wawa salit gail lotopat len nəpasusan siApraham.*

6 Be aMelkisetek savi len nəpasusan siLevi, be itariv nahudhut tosua dan tosəḡavur tovi siApraham. Ale aApraham tokad na-kel-gati-an siGot, aMelkisetek eriḡ navoian siGot lan.

7 Səkad nə-lon-uri-an ideh ke, nəvanuan toriḡ navoian siGot len nəvanuan tile, gai ikad nəyalyalan səhor enan gai toriḡ navoian siGot lan.

8 Ahai tutumav gail lototariv nahudhut tosua dan tosəḡavur, lovi vanuan ḡai lotoləboi ləbimat. Avil aMelkisetek totariv nahudhut tosua dan tosəḡavur, lukele ke tomaur sal.

9 Nəboḡ aApraham tolav nahudhut tosua dan tosəḡavur mai aMelkisetek, hum ma dattoləboi datb̄ike, nahəmar aLevi len nəpasusan siApraham lototariv nahudhut tosua dan tosəḡavur, galit am lulavi mai aMelkisetek.

10 Husur nəboḡ aMelkisetek tobubur mai aApraham, ləsəpas aLevi sal. Be aLevi evi tosua len

† 7:3: Nasoruan siGot sakel ur atəman mai anan aMelkisetek, gol ke esumān səkade. * 7:5: Num 18.21

nəpasusan siApraham, ale evi aApraham tolav nahudhut tosua dan tosəŋavur mai aMelkisetek.‡

11 Nəboŋ aGot tolav nalo mai alat a Israel, itabtabuh len nahəmar aLevi hən ləbēvi ahai tutumav ləbēil a mō hən nəvanuan gail hən ləbēhusur nalo enan. Be nauman sihai tutumav galenan sanor hən b̄igol nəvanuan b̄inor len nəhon aGot. Be nauman sihai tutumav galenan tagol nəvanuan tanor len nəhon aGot, imabe aGot totabtabuh len ahai tutumav tile hən b̄igel galito, ahai tutumav tosurnan aMelkisetek be sasurnan aAron len nahəmar aLevi?

12 Husur nəboŋ tokad nagəgəlan len nəvanuan tovi ahai tutumav gail, nalo am egəgel.

13 Husur ahai tutumav dattosor husuri, egəm len nahəmar tile am, ale avan ideh len nahəmar enan saum hum ahai tutumav təban nəmel tutumavan boŋ ideh.

14 Husur imasil ke aMasta sidato topat len nəpasusan seJutah, ale nəboŋ aMoses tosor husur ahai tutumav gail, sakel natideh husur nahəmar enan.*

AYesu esurnan aMelkisetek

15 Be gagai datoləboii ke ahai tutumav tile am tosurnan aMelkisetek egəm tia.

16 AYesu egəm vi ahai tutumav, be savi husur nalo tokel ke nəbathuyah san tonor hən nəbathuyah sihai tutumav gail. Egəm vi hai tutumav husur nədaŋan hən nəmauran san saləboi b̄imasig boŋ ideh, ipat vi sutuai.

‡ **7:10:** Namilen ke aMelkisetek evi ahai tutumav toyalyal səhor nahəmar aLevi len natit p̄isi. * **7:14:** Mat 1.1-3; Luk 3.33

17 Husur natosian siGot ikel husuri ke,
 “Govi hai tutumav vi sutuai,
 sunġan aMelkisetek
 tovi hai tutumav ta sutuai.”*

18 Imaienan datoləboii ke, nalo ta mġo husur ahai
 tutumav gail, aGot igele husur sədaŋ, savi tarhət
 sivan ideh.

19 Husur ke, naut kəmas dattogol husur nəsa nalo
 tokele, saləboi bġgol datbġnor len nəhən aGot. Ale
 aGot igol naġisal tile am, nə-vatvat-viri-an tovoi
 buni səhor nalo, ale nə-vatvat-viri-an enan igel nalo
 enan. Ale len nə-vatvat-viri-an enan, datoləboi
 datbġgəm pəpadaŋ hən aGot.

20 Nəboŋ aGot togol naġisal veveu enan, ita gati
 len nahəsan. Nəboŋ togol nəpasusan siAron lotovi
 ahai tutumav gail, səta gati len nahəsan.

21 Avil nəboŋ togol aYesu togəm vi ahai tutumav,
 aGot ita gati len nahəsan, ike,
 “Nasubġ ita gat na-kel-gati-an len nahəsan,
 ale asike egəgel hən nənauan san boŋ ideh, ike,
 ‘Govi hai tutumav vi sutuai.’ ”*

22 Bathut nə-ta-gati-an hən na-kel-gati-an enan
 siGot, ipat len navəlan aYesu mġau hən bġgol pġis na-
 kel-gati-an veveu enan. Ale na-kel-gati-an veveu
 enan ivoi səhor ta mġo aGot tokel gati mai alat a
 Israel.

23 Datinau na-kel-gati-an ta mġo. A mġo ikad ahai
 tutumav galenan lotosəbur tia, husur nəmatan sal-
 ito igol nauman salit gail inoŋ.

24 Avil husur aYesu tomaur vi sutuai, gai evi ahai
 tutumav vi sutuai.

* 7:17: Psa 110.4 * 7:21: Psa 110.4

²⁵ Imaienan, alat lotogəm hən aGot len aYesu, eləboi bilav kuv kavkav hən galito dan nəpanismen tonor hən nəsaan salito. Husur aYesu imaur vi sutuai hən bisor salito len nəhon aGot.

²⁶ AYesu māu evi abiltihai tutumav tonor hən gidato, husur itoh a tut dan nəsaan hum aGot tohəhaʋur həni, səkad natideh tosa lan, iveveu, nəsaan ideh sagol səbiŋbiŋal. Etile dan nəvanuan nəsaan gail, imakuv dan galito, ale aGot eputsani vi məhat səhor nəmav.

²⁷ Gai sahum abiltihai tutumav tile gail. Akis lotutumav hən narivatvat sil nəsaan salito, beti a tahw, lotutumav sil nəsaan sinəvanuan gail. Be aYesu etutumav hən gai hən bilav kuv nəvanuan gail pisi dan nəpanismen sil nəsaan salito. Igol vəhasua həni ŋai. Ale nəboŋ totutumav hən gai gabag natutumavan enan ikabut gol p̄is nəsaan.*

²⁸ Nalo siMoses itabtabuh len ahai tutumav gail ləsədaŋ husur lotovi vanuan tin, lugol nəsaan. Be na-kel-gati-an aGot tota gati len nahəsən egəm a tahw len nalo, itabtabuh len aYesu, aNatun, nəsaan toʋuer lan, tovi ahai tutumav vi sutuai.

8

Abiltihai tutumav hən na-kel-gati-an veveu

¹ Namilen nəsa namttokele imaiegai ke: datukad abiltihai tutumav sua tonor hum notokele. Ebətah tia len nətarhət nəmatu hən nabiltihai bətbətah seKiŋ len nəmav.*

² Eum ei len naut tolo len nəmav, naim nətaʋolen kitin hən nalotuan Nasuʋ aGot toum həni, nəvanuan saum həni.

* **7:27:** Ipru 5.3; Lev 9.7 * **8:1:** Psa 110.1

³ Ahai tutumav ĩisi, aGot itabtabuh len gal-ito hən ləbēviol hən naviolan gail maii, ale hən ləbētutumav van həni. Len naŵide tomaienən, imasil ke aĭiltihai tutumav sidat m̄au, gai am ikad natsua hən bētutumav həni.

⁴ Gai tatoh gegai len navile a pan, asike tavi ahai tutumav, husur ikad nəvanuan gail tia lototutumav hən naviolan gail van hən aGot hum nalo tokel buni.

⁵ Ahai tutumav galenan lugol nauman salito len naim nalotuan tovi natətoŵan mai nənahənah hən nəsa tohum topat len nəmav. Husur enən, nəboŋ aMoses pəpadaŋ hən bəum hən naim nətaŋolen, aGot ikel nalələgauan maii ke, “Gigol vahvahur natit ĩisi tinor husur nəplən notoŵusan gaiug həni tia len naŵehuh.”*

⁶ Be gagai, aYesu, aĭiltihai tutumav sidato, ikad nauman tovoi buni səhor nauman sihai tutumav gail ta m̄o. Len naŵide tomaienən, na-kel-gati-an toil gəgat len aYesu, ivoi buni səhor na-kel-gati-an tovi nalo ta m̄o. Husur na-kel-gati-an veveu enən eil gəgat len nasoruan tovoi səhor ta m̄o.

⁷ Husur na-kel-gati-an ta m̄o təhau, na-kel-gati-an veveu asike tagele.*

⁸ Be aGot ikel ur nəsaban len nəvanuan seIsrael gail ike,

“Len nəboŋ bəgəmai,

dereh nita gat na-kel-gati-an veveu

notokel mai nəvanuan naut a Israel mai a Ju-

tah.

⁹ Asike ehum na-kel-gati-an

notokel gati mai atəmalit ta sutuai,

* 8:5: Exo 25.40 * 8:7: Exo 24.3-8

- nəboŋ nototəgau navələlito,
 hən nəbesəhar galito dan naut a Ijip.
 Bathut ləsatəgau gat na-kel-gati-an sagw ta m̃o,
 imaienan nəlogw iḃov hən galito.”
- ¹⁰ Ale ginau Nasuḃ aGot nekəmaiegai ke,
 “Len nəboŋ ḃegəmai,
 dereh nita gat na-kel-gati-an egai
 nikele mai nəvanuan naut a Israel ke:
 Dereh nerin̄ nalo sagw gail len nənauan salito,
 ale nitos gat gail len nəlolito.
 Dereh nevi aGot salito,
 ale levi vanuan sagw gail.
- ¹¹ Ale asike lupar ləboian len ginau,
 hən nəvanuan ḃeṽusan avan tile totoh pəpadan̄
 həni,
 o hən nəvanuan ḃeṽusan aṽan am ke,
 ‘Geləboi Nasuḃ aGot!’
 Husur nəvanuan p̄isi dereh leləboi ginau,
 alat lotovi ut kəmas mai nəvanuan totibau, galit
 p̄isi.
- ¹² Husur dereh neruḃat galit dan nəsaan salito,
 ale asike nunau təlman̄ hən nəsaan salit gail
 boŋ ideh am.”*
- ¹³ Nəboŋ aGot tokis na-kel-gati-an egai hən “na-kel-
 gati-an veveu,” igel na-kel-gati-an ta m̃o gol tovi
 ut kəmas. Namilen ke, natit tovi ut kəmas, togəm
 matu, asike idareh, teḃuer.

9

Navide hən nalotuan ta m̃o

* **8:12:** Jer 31.31-34

1 Mitinau na-kel-gati-an siGot ta m̃o. Ikad nalo gail hən nalotuan mai naut sua tolo len navile a pan.

2 Loum hən naim nətaʔolen enan. Ikad nabiltikaliko totahətah kəkol hən togol narum̃ toru. Len narum̃ sua, bopita, ikad nametəlai paspasil toil, nam̃ial toməlevru lotopaŋ lan, mai natev sua mai nabəta lotoviol həni mai aGot. Narum̃ enan lokisi hən Naut Tolo.*

3 Beti narum̃ tarhəbiltikaliko lohoim lokisi hən Naut Tolo Masuʔ.*

4 Len narum̃ enan ikad nəmel tutumavan nagol lototutumav hən nəhai pəhas lan. Ale ikad nabokis lotoʔos gat nagol hən tokabut gole ale lokis nabokis enan hən Nabokis hən Na-kel-gati-an aGot tota gati. Burhulon Nabokis ikad nabiliwai nagol nəmanna tosuh lan, mai nəhai nəyaran siAron todum̃oh, mai nəvat papav aGot totos gat na-kel-gati-an san lan.*

5 A məhat hən Nabokis ikad nakerupim* hən namənas siGot, nəhabəlaru lotosəсах gol namətan Nabokis tovi naut aGot toruʔat nəsaan dan nəvanuan gail lan. Be namtsaləboi namtʔisor vəsvəsi ʔis natgalen gagai.*

6 ʔa nəboŋ lotoutaut ʔis natgalenan maienan, ahai tutumav gail ləbis akis len narum̃ bopita hən ləbigol nauman salito m̃os nalotuan.*

7 Be abiltihai tutumav səbon eʔis len Naut Tolo Masuʔ vəha-sua ʔai len nasihau ʔisi. Len nəboŋ

* 9:2: Exo 26.1-30, 25.23-40

* 9:3: Exo 26.31-33

* 9:4:

Exo 16.33, 25.10-16, 30.1-6; Num 17.8-10; Deu 10.3-5

* 9:5:

Nakerupim evi natit tomaur tokad nəhabəlan toru.

* 9:5: Exo

25.17-22 * 9:6: Num 18.2-6

enan eviol hən nəda mai aGot sil nəsaan san gabag mai nəsaan nəvanuan lotogolgole len natətanən sal-ito.*

⁸ Len natgalenan aNunun aGot igol imasil ke, nəboŋ naim nətaʔolen topat sal, naʔisal hən avan ideh ʔeʔis vi lohoim len Naut Tolo Masuʔ səkamis.

⁹ Natenan ehūm nasoruan kəta mōs nəboŋ ta daməŋai. Husur naviolan gail mai narivatvat ahai tutumav lototutumav hən gail ləsaləboi ləʔigol nəlon nəvanuan lotolotu ʔimasil.

¹⁰ Husur nəkadun naʔide hən naviolan mai natutumavan evi nalo hən nəhanian, namunian mai nakəkasian mōs naveveuan. Nalo galenan lovi hən niben nəvanuan ŋai. Ale nalo galen lupat van vəbar nəboŋ aGot togol naʔide veveu.

¹¹ Nəboŋ aKристо togəm vi ʔiltihai tutumav hən natit lotovoi lotovisi tia, eʔis len naim nətaʔolen toyalyal mai tonor səhor ta mō. Naim nətaʔolen enan, avan ideh saum həni hən navəlan, ale savi natideh topat len navile eg a pan.

¹² Nəboŋ aKристо toʔis len Naut Tolo Masuʔ, səbis len nasihau ʔisi hum aʔiltihai tutumav ta mō lotogole. Ao, eʔis vəha-sua ŋai husur səlav nəda hinani mai nəda hetuhʔuluk vi lohoim hən ʔəkəkas kuv nəsaan, be ilav nəda han səbon, evi lohoim. Ale len nəda han eʔur kuv gidato dan nəpanismen, ale nəmakuvan enan ipat vi sutuai.

¹³ A mō, ahai tutumav ebul hən nəda hinani mai nəda heʔuluk mai nəmasiav hən natuhʔuluk pəhaʔut† len nəwai, ale igol egiris niben nəvanuan lotoʔiŋʔiŋal len nalo hən nibelit ʔiveveu dan

* **9:7:** Lev 16.2-34 † **9:13:** *Natuhʔuluk pəhaʔut* enan, loʔəŋasi, nəmasiav han ŋai ipat.

nab̃iŋb̃iŋalan salito.*

14 Be n̄ada hiYesu es̄əhor masūv̄ h̄ən natgale-
nan. Len n̄adaŋan seNunun aGot totoh vi sutuai,
aKristo, natit tosa tōbuer lan, etutumav h̄ən gai
van h̄ən aGot. Imaienan, n̄ada han igol n̄elodat
imasil dan n̄esa dattogole lotolav gidato vi lan
n̄əmatan; n̄ada han igol n̄elodat imasil h̄ən datb̃ilotu
h̄ən aGot tovi n̄əkadun n̄əmauran.

15 Husur natenan, aKristo evi p̃isal silat aGot
tokis galito. Na-kel-gati-an veveu siGot eil ḡəgat
len aYesu h̄ən l̄əb̃ikad n̄əmauran vi sutuai aGot
tokel gati. Husur aKristo imat h̄ən l̄əb̃imakuv dan
n̄əpanismen tonor h̄ən galito sil n̄esaan lotogolgole
len na-kel-gati-an ta n̄o.

16 Avan ideh totos gat na-kel-gati-an san ke, len
n̄əmatan san anatun gail tile dereh tikad natit san
gail, n̄əmatan sitenan totos gati, timas̄parp̄ar.

17 Husur n̄əboŋ tomaur sal, na-kel-gati-an san
ip̄at sal, be n̄əboŋ tomat, n̄esa tokel gati isarpoh.

18 Bathut enan, len n̄ada ŋai na-kel-gati-an ta n̄o
aGot tolav mai aMoses etūbat um.

19 N̄əboŋ aMoses tokel ur p̃is nakelean todaŋ gail
mai n̄əvanuan p̃isi, ilav navurun nasipsip lotogol
tobisibis, mai n̄əpash̄ət nahisop, ale etur h̄əni len
n̄ada hēbuluk mai n̄ada hinani mai n̄əwai, ale ēbil
h̄əni h̄ən n̄ada b̄egiris nalob̄ulat mai n̄əvanuan gail
p̃isi.

20 Ikel mai galit ke, “Egai n̄ada h̄ən na-kel-gati-an
aGot tokel buni ke mitimasgol husuri.”‡

* **9:13:** Lev 16.15-16; Num 19.9, 17-19 ‡ **9:20:** Exo 24.8. N̄əboŋ
aMoses tok̄əmaienan, es̄əŋav h̄ən na-kel-gati-an siGot ta n̄o.

21 Len nañide tomaienana, igol nēda egiris naim nētaþolen mai natit þisi hēn nalotuan lotosuh ei.*

22 Kitin, len nalo siMoses, ahai tutumav igol natit hēn nalotuan gail luveveu len nēda, pēpadan natit þisi. Husur asike nēda þisel, imabe? AGot asike eruþat nēsaan dan nēvanuan gail.*

23 Husur enan, naim nētaþolen len navile eg a pan mai natit þisi lotosuh lan luveveu ŋai len nēda herivatvat gail. Natgalenan lohūm nēgarutian hēn natit gail len nēmav. Natit gail kitin len nēmav, nēda herivatvat sanor hēn þigol lēbiveveu, be naviolan tovoi masuŵ sēhori ŋai inor hēni.

24 Husur aKристо sabis len Naut Tolo Masuŵ nēvanuan toum hēni len navēlalito. Naut enan ehūm nēgarutian ŋai hēn Naut Tolo Masuŵ len nēmav. Be aKристо ēbis len nēmav kitin, ale gagai isor sidato len nēhon aGot.

25 Gai etile dan aþiltihai tutumav tolav nēda savi ehan, ale tobis len Naut Tolo Masuŵ len nasihau þisi. AKристо sabis len nēmav hēn þetutumav danjir hēn gai.

26 Tēmaienana, aKристо tēmasmat vēha-sōbsōbur van, tubat len natubatan hēn navile a pan. Be gagai, len nēboŋ hēn nanoŋan hēn navile a pan, evisi vēha-sua tovi namēkot hēn þetutumav hēn gai hēn þilav kuv nēsaan.

27 Ale gidat dattovi vanuan, aGot eriŋ nēboŋ tonor hēn gidat vīsusua datþimat. Len nēboŋ enan dereh dateil len nēhon aGot len ŋakotan san.

28 Len nañide tomaienana, aKристо am imat, etutumav vēha-sua tovi namēkot hēn gai, hēn þilav kuv nēsaan sinēvanuan lotosōbur. Dereh tegēm

* 9:21: Lev 8.15 * 9:22: Lev 17.11

tətas, be savi m̃os nəsaan sidato. Dereh tegəm hən
 ðilav nəmauran vi sutuai mai alat lotovatvat viri,
 lotoləŋon masuŵ hən ləb̃erisi.*

10

¹ Nalo siMoses ehum nəm̃ol hən natit gail lotovoi
 ləb̃egəmai, be nəm̃ol savi natgalenan kitin. Naut
 kəmas ahai tutumav totutumav len nasihau p̃isi,
 natutumavan galenan lodədas ləb̃igol alat lotogəm
 hən ləb̃ilotu, ləb̃inor len nəhon aGot.

² Natutumavan galenan lətaləboi lətagol
 nəvanuan gail lətanor len nəhon aGot, natutumavan
 lətanon̄. Husur alat lotolotu lətanor vəha-sua tovi
 naməkot len nəhon aGot, asike lətaləŋon təsa len
 nəlolit sil nəsaan am.

³ Be nəlolit səmasil. Ale natutumavan salit gale-
 nan lugol ŋai ke, lotonau təlmam hən nəsaan salito
 len nasihau p̃isi.

⁴ Husur nəda heb̃uluk mai hinani edədas ðilav
 kuv nəsaan boŋ ideh.

⁵ Imagenan, nəboŋ aKristo togəm vi lan navile a
 pan, ike,

“Gomətahun natutumavan hən narivatvat mai
 naviolan,

be goutaut hən nibegw hən nəb̃eviol həni.

⁶ Lopəŋas kavkav hən narivatvat gail len natutu-
 mavan,

loviol hən natit gail hən ləb̃ekəkas kuv nəsaan sal-
 ito,

wake gəsahəhaŵur.

⁷ Beti nuke, ‘Got, ginau bogai.

Nogəm hən nəb̃igol nəsa gotoləŋoni,

* 9:28: Isa 53.12

hum lototos husur ginau len nalobulat
tobul.’ ”*

⁸ Metəkav aKристо ike, “Natutumavan hən narivatvat mai naviolan, narivatvat lotopəņas kavkav həni, mai natit lotoviol hən gail hən ləbekəkas kuv nəsaan, gomətahun gail, gəsaħəhaʋur hən gail” (be natutumavan galenan lunor len nalo siMoses).

⁹ Beti aKристо ike, “Ginau bogai, nogəm hən nəbigol nəsa gotoləņoni.” Len nasoruan enan ikas kuv nakel-gati-an ta mō hən bəsəņav hən nakel-gati-an veveu.

¹⁰ Ale husur aYesu Kристо togol nəsa aGot toləņoni nəboņ totutumav hən niben gabag, len natutumav-vəha-sual-an tovi naməkot, aGot igol datunor len nəhon, datovi esan səbon.

¹¹ Akis ahai tutumav gail pisi loil təban nəmel tutumavan, loun len nalotuan, lotutumav tabtab hən natit gail lotopitpitoʋ. Be natutumavan hən natgalenan saləboi bəkəkas kuv nəsaan boņ ideh.*

¹² Be aKристо, ahai tutumav enan sidato, etutumav hən natesua ŋai. Etutumav vəha-sua tovi naməkot hən gai hən bīkas kuv nəsaan vi sutuai. Beti ebətah len navəlan nəmatu siGot.

¹³ Len naut enan itoh vir aGot bīgol naenemi san gail ləbevi ut kəmas, hum nakes toriņ narien gəlar lan.*

¹⁴ Husur, len natutumavan enan tosua ŋai, aKристо igol nəvanuan san gail lunor len nəhon aGot vi sutuai, galit aGot togolgol naveveuan len galito hən ləbevi esan səbon.

* **10:7:** Psa 40.6-8
12-13, ris Psa 110.1

* **10:11:** Exo 29.38

* **10:13:** Hən naves

15 ANunun aGot am ikel koti mai gidat ke tomaienän. Husur ike,

16 “Ale ginau Nasuḅ aGot nekəmaiegai ke,

Len nəboŋ bəgəmai,

dereh nita gat na-kel-gati-an egai mai galito.

Dereh nerinŋ nalo sagw gail len nəlolito,

ale nitos gat gail len nənauan salito.”†

17 Beti ike,

“Nəsaan salito mai natit lotogol gail toḅur kotov nalo,

asike nunau təlmam hən gail boŋ ideh am.”*

18 Imaienän, nəboŋ aGot toruḅat nəsaan galenan dan galito, səkad natutumavan ideh am sil nəsaan.

Datidaŋ len aGot

19 Imagenän bathudud nadəlomian, len nəda hiYesu datukad na-il-ḅuri-an hən datḅebis len Naut Tolo Masuḅ len nəmav.

20 Len nəmatan san aYesu esəŋav hən nəḅisal veveu, nəḅisal nəmauran tolavutur len nəḅiltikaliko vəbar Naut Tolo Masuḅ.

21 Ale husur dattokad əḅiltihai tutumav toyalyal toil a mō hən naim siGot,

22 dategəm vi təban aGot, datsamətahw husur nəlodat topul hən nadəlomian kitin. Husur aKristo igol nəda han egiris nəlodato hən datḅiveveu, asike datoləŋon isa len nəlodat sil nəsaan am. Ale ekəkas nibedato hən nəwai toveveu.*

23 Datetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokel uri ke dattokade, sadaterus dani, husur datoləboi datḅeriŋ nəlodat len aGot hən ḅigol nəsa tokel gati.

† **10:16:** Jer 31.33. Ipru 8.10. A mō aGot itos gat nalo len nəvat, be gagai itos gati len nəlon nəvanuan. * **10:17:** Jer 31.34 * **10:22:** Eze 36.25

24 Datinau naʔisal gail hən datʔevi tarhət sidat gabag hən datʔeləmas bun gidat gabag mai hən datʔigol natit tovoi gail.

25 Sa-nələdat tiʔov hən naʔonʔonan hən gidat gabag hum nəvanuan galevis lotogolgole. Be datigol gidat gabag dateləʔon tivoi am len nəlodato. Ale datigol tabtab həni bathut tomasil ke Nəʔon siNasub ʔegəm pəpadəʔ.

26 Datʔeləboi nakitinan tia, ale datʔilekis hən datʔigol tabtab hən nəsaan, səkad naviolan hən natutumavan ideh am toləboi ʔəkəkas kuv nəsaan.

27 Be ikad namətahwan ʔai mai nə-vatvat-viri-an hən nəpanismen mai nəhab towunwun hən ʔihan ʔis naenemi siGot gail balai.*

28 Avan ideh tomətahun ʔigol husur nalo siMoses, ale nəvanuan toru o totor ləʔikel koti ke tomaienən, imat sile, nalolosaan eʔuer.*

29 Be mitinau nəvanuan lotomətahun aNatun aGot, lotonʔit nəholit van həni; lotonau ke nəda togol lotoveveu dan nəsaan tovi ut kəmas ʔai, savi natideh; ale lotosor mədas aNunun aGot toviol kəmas hən navoian, nəpanismen silatenən imabe? Nəvanuan lotomaienən, inor hən ləʔipanis vəsa tibatbat.

30 Husur datoləboi aGot egaii toke, “Nasisilan ipat len ginau, dereh nilav naʔurʔuran mai gaiug hən nəsaan gotogole.” Ikele am ke, “Nasub aGot dereh tisaʔ səhoti ke nəvanuan san gail lipanis o teʔuer.”*

31 Nəvanuan ʔitoh len navəlan aGot nəkadun nəmauran, evi natsua hən avan enən ʔemətahw

* **10:27:** Isa 26.11 * **10:28:** Deu 19.15 * **10:30:** Deu 32.35-36

habat lan.

³² Be mitinau tɛlmam hən nəboŋ ta m̄o gail, nəboŋ nam̄ial hən na-kel-uri-an tovoi totub̄at m̄ias gamito. Mitinau na-il-gəgat-an samito nəboŋ m̄əttodaŋ b̄ur na-ləŋon-isa-vəsa-an.

³³ Len nəboŋ galevis nəvanuan losəvar gamito, lomədas tabtab hən gamito len nəhon nəvanuan gail. Len nəboŋ tile am m̄ətovi tarhət silat alaten lotomədas masūv hən galito.

³⁴ M̄ətukatəp̄ol hən na-ləŋon-isa-an silat lototoh len naim bəbaŋis. Nəboŋ alat lotoil a m̄o lototariv kukuv p̄is natit samit dan gamito, m̄ətudām̄ həni len nakemkeman, husur m̄ətoləboii tia ke, gamit m̄ətukad natit gail lotovoi am, natit gail lotopat vi sutuai.

³⁵ Na-il-b̄uri-an len nadəlomian samit satimasig husur nakonp̄urp̄uran han etibau.

³⁶ Mitimaskad nə-daŋ-b̄uri-an hən ke, nəboŋ m̄əttogol nəsa aGot toləŋon gail, dereh mitikad nəsa aGot tokel gati.

³⁷ Husur ehum natosian siGot toke,
“Asike idareh atenan togəmgəmai dereh tevisi
ale asike evəlo.

³⁸ Ale nəvanuan sagw tonor dereh tikad nəmauran
tokitin,
husur eriŋ nəlon len ginau.

Ale b̄erus tɛlmam, asike nohəhāv̄ur həni.”*

³⁹ Be gidato, datsavi silat lotorusrus tɛlmam v̄əmasig. Datovi silat lotokad nadəlomian len aGot, lotokad nəmauran.

* **10:38:** Hab 2.3-4

11

Nadəlomian

¹ Be nadəlomian evi sa? Nadəlomian evi na-ləboi-buni-an ke nəsə dattovatvat viri dereh tevisi. Evi naləboian ke nəsə datsakəta risi, ekitin, nə-lon-uri-an eḅuer.

² Bathut nadəlomian enan alat ta sutuai lotokade, aGot isor sal suh galito.

³ Len nadəlomian datoləboi səhoti ke, len nasoruan san, aGot igol navile a pan mai natit p̄isi am. Imaienan, len nəsə datsaləboi datḅerisi, aGot igol natit p̄isi dattoləboi datḅerisi.*

⁴ Mitinau aKen mai aApel tovi aṽan. Len nadəlomian aApel etutumav hən naviolan tovoi səhor naviolan siKen. Bathut nadəlomian siA-pel, aGot isor sal suhi ke tovi vanuan tonor, ale ehəhaṽur hən naviolan san. Ale naut kəmas aApel tomat sutuai tia, len nadəlomian san isor mai gidato sal.*

⁵ Len nadəlomian aEnok səkad nəmatan, husur aGot ilav kuvi vi məhat. Avān ideh səsab niben husur aGot ilav kuvi. Husur a tahw hən tolay aEnok vi məhat, aGot ikel koti ke tohəhaṽur həni.*

⁶ Ale nadəlomian ḅeḅuer len nəvanuan, edədas ḅigol aGot ḅehəhaṽur həni. Husur avān ideh togəm hən aGot, timaskad nadəlomian ke aGot totoh, mai toviol hən nakonḅurḅuran mai alat lotoḅusḅus kitevi hən ləḅeləboii.

⁷ AGot ikel mai aNoah ke natit gail aNoah sarisi sal dereh tevisi. Ale len namətahwan hən nəyalyalan siGot, mai len nadəlomian, aNoah eum hən nəak hən ḅesusuan nəbathudud san lan dan nilev topl.

* **11:3:** Gen 1; Psa 33.6, 9; Jon 1.3

* **11:4:** Gen 4.3-10

* **11:5:**

Gen 5.24

Len nadəlomian san, aNoah isaḅ səhoti ke, navile a pan timaspanis. Ale aGot erin̄i ke aNoah inor len nəhon bathut nadəlomian san.*

⁸ Len nadəlomian, aAraham igol husur nəsa aGot tokisi hən ḅigole. Nəboŋ aGot tokisi hən ḅerin̄ naut totohtoh lan hən ḅevi lan naut aGot tokel gati ke tikade balai, aAraham ivan, naut kəmas saləboi naut ḅevi lan!

⁹ Len nadəlomian aAraham itoh len naim nətaḅolen hum ametḅos, len naut aGot tokel gati ke tikade balai. Ale alsak, anatun aAraham, mai aJakop, aməhaibən, gəlar am arutoh ei maienan, ale arukad na-kel-gati-an siAraham.*

¹⁰ Husur aAraham ekəta vir nabiltivile tokad nəpaudesen topat vi sutuai, aGot togarut nəplan han mai toum həni.*

¹¹ Len nadəlomian siAraham, aGot igol aAraham eləboi ḅegəm vi tata, naut kəmas tovi haṽut tia, mai naut kəmas aSarah tobutoh. Husur len nabunusian siAraham, gai eləboi ḅerin̄ nəlon len aGot tokel na-kel-gati-an maii.*

¹² Naut kəmas aAraham tovi haṽut buni tia, be səmat sal, gai evi nəkadun nəpasusan tosoḅur. Lusḅur hum nam̄eso gail len nəmav, ale hum nabion bitas, nəvanuan edədas ḅəṽuruŋ gail.*

¹³ Nəvanuan galen ḅisi loil gəgat len nadəlomian salito van yəbar lotomat. Ləsəkad natit aGot tokel gati ke ləbikad gail balai; be losuh sutuai hən lotoris natgalenan ta tahw buni ləḅegəmai, ale

* **11:7:** Gen 6.13-22 * **11:9:** Hən naves 8-9, ris Gen 12.1-5, 35.12,

27 * **11:10:** Ipru 11.16, 12.22 * **11:11:** Gen 18.11-14, 21.2

* **11:12:** Gen 22.17

lohəhaʋur. Ale lukel koti ke lotovi metbōs lototoh len navile a pan, be savi naut a im salito.*

14 Nəvanuan lotokəmaienan, imasil ke lotokəta doŋ naut hən bəgəm vi naut a im salito.

15 Lətənaunau naut matmat salit lotoriŋi, lətələboi lətətəlmam vi lan.

16 Avil loləŋon masuʋ hən naut ideh tovoi səhori, naut a im len nəmav. Imaienan aGot nahurun səsa hən lotokisi hən aGot salito, ehəhaʋur həni, husur eutaut hən nabiltivile sua mōs galit tia.

17 Nəboŋ aGot toke bəbunus tas nadəlomian siApraham ke bīmabe, aApraham, len nadəlomian san, eviol hən aIsak hən bətutumav həni.* AApraham, aGot tokel gati maii ke tikad nəpasusan ti-sobur, gai eutaut hən bətutumav hən anatan tosua ŋai,

18 naut kəmas aGot tokel maii ke, “Nəpasusan sam̄ dereh levi len nəpasusan seIsak.”*

19 Len nabunusian siApraham, inau ke aGot toləboi b̄igol nəvanuan b̄ile məhat dan nəmatan. Ale datoləboi datb̄ike, ehum aApraham tokad tətəs hən aIsak totəlmam dan nəmatan.

20 Len nadəlomian, aIsak eus aGot hən b̄ivoi hən anatan gəlaru, aJakop mai aEsau len nəboŋ gail ləb̄egəmai.*

21 Nəboŋ pəpadaŋ hən aJakop b̄imat, len nadəlomian, eus aGot hən b̄ivoi hən anatan aJosef gəlaru. Ale etur səŋar gai len nəhai təbatehw, ilotu hən aGot.*

* **11:13:** Gen 23.4; 1Chr 29.15; Psa 39.12 * **11:17:** Gen 22.1-14

* **11:18:** Gen 21.12 * **11:20:** Gen 27.27-29, 39-40 * **11:21:** Gen 47.31, 48.1-20

22 Nəboŋ pəpadan hən aJosef ħimat, len nadəlomian, isor husur nəboŋ alat a Israel ləbivan dan naut a Ijip. Ale ikel buni ke, nəboŋ ləbivan lipat nabəlasun gail van.*

23 Nəboŋ lotopas aMoses, len nadəlomian, anan mai atəman arosusuan aMoses van vəbar nahəbati han totor, husur loris ke tokab, totile, ale arsamətahw hən arħeħur kotov nalo sekiŋ.*

24 Nəboŋ aMoses totibau, len nadəlomian, emətahun nəvanuan gail ləbəkisi hən anaton anatvavin aFero.†

25 Emətahun nəsaan husur togol nahəhaŋuran tomidol ŋai, be ilekis hən ħikatəpol hən nəmauran todaŋ nəvanuan siGot lotoləŋon tosa vəsa lan.

26 Len nabunusian san, aMoses inau ke, nakontit gail a Ijip topul həni savi natideh, be nəvanuan gail ləbesəvari, ehəhaŋur hən beləŋon ħisa mōs Kristo ħegəmai, səhor hən ħikad nakontit gail a Ijip topul həni. Husur inau tabtab hən nakonpūrħuran aGot ħeviol həni maii balai.

27 Len nadəlomian, aMoses eriŋ naut a Ijip, samətahw len nəlol paŋpaŋ sekiŋ, husur etəgau gat naħisal san hum tokəta ris aGot nəvanuan lotodədas ləberisi.‡

28 Len nadəlomian, aMoses igol nəhanan hən nəPasova nametəkav. Ikele hən alat seIsrael ke,

* **11:22:** Gen 50.24-25; Exo 13.19 * **11:23:** Exo 1.22, 2.2

† **11:24:** Exo 2.10-12. Alat a Ijip lokis akiŋ salit gail hən aFero.

‡ **11:27:** Exo 2.14-15. Nəboŋ aMoses togam dan akiŋ, samətahw lan, emətahw husur naIpru gail lomətahun ləbehusuri hum nəvanuan na-il-a-mō-an.

ligol nēda tegiris nabopita salit gail hən aŋel hən nēmatan asike b̄ibar ahai a m̄o salit gail.*

²⁹ Len nadəlomian, alat seIsrael luyar tukot len naut Nētas Bisibis tolul dani, hum lotoyar len nētan masmas. Be nəboŋ alat a Ijip lotoke ləb̄ehusur galito, lomun, lumat p̄isi.*

³⁰ Nəboŋ alat seIsrael lotoyar garu len nabiltivile Jeriko husur nəmariboŋ toməlevru, len nadəlomian, nəv̄od hən nabiltivile enan iteh.*

³¹ Mitinau aRahap toŋur hən niben. Nəboŋ nəvanuan toru artomətan natit p̄isi len nabiltivile Jeriko, aRahap ehəhəv̄ur hən artotoh maii. Na len nadəlomian, alitenan səmat mai alat a Jeriko ləsagol husur nəsa aGot tokele.*

³² Ikad isoŋur am hən nəb̄ikele, be namityal ebuer hən nəb̄isor husur aKiteon, aParak, aSamson, aJeftah, aTevit, aSamuel mai ahai kelkel ur gail. §

³³ Len nadəlomian, nəvanuan galenan lugol natit isoŋur. Luḅal mai nakiŋ naut tiltile gail ale losəhor galito; nəboŋ lotoil a m̄o hən nəvanuan gail, lugol nəsa tonor hum aGot toləŋoni; ale lukad nəsa aGot tokel gati ke ləb̄ikade. Len nadəlomian lugol nabuŋon nalion gail ekəkol,*

³⁴ lugol nəhab topaŋ habat imat; lugam yav dan nēmatan hən nabu nəbalan. Ləsədaŋ be nədaŋan egəm hən galito; logəm vi bəhariv hən nabiltibalan,

* **11:28:** Exo 12.21-30 * **11:29:** Exo 14.21-31 * **11:30:** Jos 6.12-21 * **11:31:** Jos 2.1-21, 6.22-25 § **11:32:** Kiteon: Jdg 6-7; Parak: Jdg 4-5; Samson: Jdg 13-16; Jeftah: Jdg 11-12; Tevit: 1Sam 16.1-31.13; 1Ki 1.1-2.11; Samuel: 1Sam 1.1-25.1. * **11:33:** Dan 6.1-27

luḅal mai navəshəsoltia hən nametḅos gail van lohut galito.*

³⁵ Len nadəlomian, alatpəhaḅut lukad tətəs hən amahealit gail lotole məhat dan nəmatan.*

Ikad nəvanuan tile gail am lotomətahun ləḅipair dan nadəlomian salito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas bun galit van lumat sile. Ludam̃ hən ləḅimat maienan hən ləḅikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Na-le-məhat-an enan ivoi səhor na-le-məhat-an salit ta m̃o husur iḅan hən nəmauran vi sutuai.

³⁶ Ale nəvanuan galevis losəsəloḅ hən na-sor-vilesi-an mai nabilasian; ale galevis am lutoh len nəḅaḅisian hən natsen len naim ḅəḅaḅis.*

³⁷ Galevis lumat len natubunian; lumat len na-les-kotov-nibelito-an; lumat len nə-ta-buni-an hən naḅu nəḅalan. Len nəyaran salito losun nahurhusipsip mai nahurhunani. Lubar tite, nəmauran salit idan, nəvanuan gail lomədas tabtab hən galito.*

³⁸ Lovi vanuan lotovoi. Alat navile eg a pan ləsanor kasi hən ləḅitoḅ mai galito. Alaten lotovoi luyar lab len naut masmas toḅəḅesw mai len navəhuh gail, losusuah len naḅurhuvat mai naḅur gail len tan.

³⁹ Alatenan ta m̃o, Got isor sal suh galit p̃isi husur nadəlomian salito, be nəsa aGot tokel gati ke

* **11:34:** Dan 3.1-30 * **11:35:** 1Ki 17.17-24; 2Ki 4.18-37 * **11:36:** 1Ki 22.26-27; 2Chr 18.25-26; Jer 20.2, 37.15, 38.6 * **11:37:** 2Chr 24.21

lëbikade balai galit ideh səkade.**

⁴⁰ Husur aGot eutaut hən natsua tovoi səhor ta n̄o n̄os gadit p̄isi, hən ke, len nabonan mai gidato n̄ai, galit loləboi lëbikad nāvīt na-kel-gati-an p̄isi san.

12

AGot igol datupanis hən beṽusan gidato

¹ Alatenan ta n̄o, nəmauran salit ikel kot nadəlomian salito len aGot, ale nəmauran salito igol nadəlomian sidat idan̄ am. Imagenan, husur dattokad nabiltiṽoh enan tahum lotodar vis gidato len nəgamgaman hən nəmauran, datebubulan natit p̄isi toməlas gat gidato, mai nəsaan tomədmədu hən dattovisivis lan. Ale len nə-dan̄-buri-an datigam len nəgamgaman aGot toriṽ gidat lan.

² Datekəta haihai len aYesu tovi nəkadun nadəlomian sidato. Evi gai tovurvur nadəlomian sidato. Bathut nakemkeman topat vir aYesu, idan̄ b̄ur nəmatan len nəhai balbal, nahur sasa hən nəmatan enan savi natideh lan. Ale ebətah len nətarhət nəmatu hən nabiltihai bətbətah siGot.*

³ Mitinau aYesu today b̄ur nahur sasa len navəlan nəvanuan nəsaan lotovi enemi san gail. Mitinau aYesu hən asike mət̄bikad na-ləṽon-isa-an len nəlomito, asike nəlomit b̄iṽov hən nəmauran samito.

** **11:39:** Len naves 33, datorisi ke galit galevis ta n̄o lukad natit gail lotovoi aGot tokel gati ke lëbikad gail. Be ikad na-kel-gati-an topat sal. Galit lokəta vir nəboṽ aGot b̄esəvat aKristo gəmai, be ləsarisi len nəmauran salit gail. * **12:2:** Psa 110.1

4 Mətubāl hən nəsaan bīnoŋ len nəmauran samit gail, be gamit ideh səmat sal len nəbalan enan.

5 Ale nəlomit iboŋboŋ hən nasoruan aGot tokel mai gamit hum anatun gail hən biŋol mətbeləŋon bivoi am len nəlomito. Ike,

“Natugw, saginau naŋusanan hən nəpanismen
siNasuḅ aGot
hum tovi ut kəmas.
Nəboŋ bəsivoh len gaiug,
sa-nəloŋ tisa.

6 Husur len nəpanismen,
Nasuḅ aGot eṽusan alat gai toləmas bun galito,
ipansəm galit p̄isi
gai todaŋ hən lotovi natun gail.”*

7 Mitidaŋ b̄ur naŋusanan hən nəpanismen, husur naṽide aGot tokade len gamito esuŋan məttovi anatun gail. Mətunau ke tokad natətai ideh atəman səpansəm hən b̄eṽusani a? Ao!

8 Anatun aGot gail p̄isi lukad naŋusanan hən nəpanismen. Be b̄ebuer len gamito, mətovi natətai naŋisal, mətsavi natun kitin.

9 Gidat p̄isi datukad atəmadat gail hən navile a pan. Lupansəm gidat hən ləb̄eṽusan gidato, ale datop-utsan galito len nənauan sidato. Ale datimabe hən aTata senunudato totoh len nəmav? Dateriŋ gidat len navəlan hən datb̄imaur!

10 Atəmadat gail lupansəm gidato len namityal galevis ŋai m̄os nanoran hum tovoi len nənauan salito. Be aGot ipansəm gidato m̄os nanoran hən b̄evi tarhət sidato hən datb̄ikatəp̄ol hən naḅoruan san.

* 12:6: Pro 3.11-12

11 Nəboŋ nəpanismen m̄os nanoran tobar gidato, naut kəmas toʋusan gidat o tovi tarhət sidato, datsahəhaʋur həni, husur epəŋas! Be a tahw, iʋan hən natəmat m̄os alat aGot toriŋ galit lan, husur lotogol nəsa tonor aGot toləŋoni.

12 Imagenan, navəlamit lotomərav sədaŋ, nakobkob nariemit lotogau, lidaŋ!

13 “Mitigol naʋisal gail linor m̄os nalohriemito,” hən alat lotogau asike narielit b̄etiles, be hən ləb̄imaur.*

Səsəloŋ husur nalələgauan aGot tokele

14 Mətəhisi hən mətbitoh len natəmat mai nəvanuan ʋisi; mətəhisi hən mətbiđan len aGot, mai hən mətbevi esan səb̄on ŋai. Avan ideh asike biđan len aGot, asike bevi siGot, mətunau ke b̄eris Nasuʋ a? Ao, asike erisi boŋ ideh.

15 Mətələləgau hən gamit ideh asike b̄etəgau su-luʋ navoian aGot toviol kəmas həni. Gamit ideh satehum nəharhət nəhai tokon, husur nəboŋ totov, igol nəmauran samit idaŋ, ale emədas masuʋ hən isob̄ur.*

16 Gamit ideh satigol naitian tosa, satesuŋan aEsau tonau ke aGot tovi ut kəmas. Esau evi ahai a m̄o, be idaŋ hən na-il-a-m̄o-an san hum ahai a m̄o, hən bihan nasiloŋ nəhanian sua.

17 Mətələboii ke, a tahw aEsau eləŋon ke atəman teus aGot hən b̄eriŋ navoian lan hum ahai a m̄o, be ikad namətəhusian ŋai. Naut kəmas aEsau totaŋisi, edədas b̄egəgel hən naʋit nəsa togole tia.†

* **12:13:** Hən naves 12-13, ris Isa 35.3; Pro 4.26 * **12:15:** Deu 29.18 † **12:17:** Hən naves 16-17, ris Gen 25.29-34, 27.30-40

18 Mətsagəm vi lan naṽehuh məttoləboi mət̃b̃ibari hum alat seIsrael ta m̃o. Galit lovi lan Naṽehuh Sinai nəhab towunwun lan; naut imermer, ikad nəmargobut, ale nəlan iṽas galito.

19 Losəsəlon̄ hən nəwalan hən nətrampet mai nabiltidoldol tosor. Nəvanuan lotosəsəlon̄ həni lon̄ir aGot hən asike b̃ikel nasoruan ideh am.‡

20 Lomətahw habat len nəsa aGot tokele. Ike, “Avan ideh o narivatvat ideh b̃ibar naṽehuh egai, mitimastubuni.”*

21 Nəboŋ aMoses toris natgalenan lotogol namətahwan, ike, “Nupab len namətahwan ninegw topil lan.”*

Gamit mətsagəm vi lan naṽehuh enan.

22 Be gamit mətogəm vi lan Naṽehuh Sion, vi lan nabiltivile siGot nəkadun nəmauran, naut a Jerusalem len nəmav. Len naut ei aŋel lotosəbur vəsa luḃonḃon len nabiltikemkeman.

23 Mətogəm vi lan naḃonḃonan silat lotovi natun aGot, ahai a m̃o san gail, gai totos gat nahəsalito len nəmav. Mətogəm hən aGot tokot hən nəvanuan p̃isi. Mətogəm hən nanunun nəvanuan gail lotonor, aGot togol lotonor len nəhon.

24 Mətogəm hən aYesu, na-kel-gati-an veveu siGot toil gəgat lan. Mətogəm vi lan nəda hiYesu togiris gamito, nəda tosor husur natsua tovoi səhor nəda hiApel.§

25 Samtemətahun aGot tosor. AMoses evi vanuan navile a pan ŋai, ale alat seIsrael lotomətahun

‡ **12:19:** Hən naves 18-19, ris Exo 19.16-22, 20.18-21; Deu 4.11-12, 5.22-27 * **12:20:** Exo 19.12-13 * **12:21:** Deu 9.19 § **12:24:** Gen 4.10. Nəda hiApel ikel uri ke aGot d̄ereh tigol nəpanismen, be nəda hiYesu ikel uri ke aGot d̄ereh tilav kuv nəpanismen.

nalələgauan tokele, ləsəgam yav dan nəpanismen. Bimaienən, gidato datbipair dan aGot len nəmav, mai nalələgauan gai tokele, asike datugam yav dan nəpanismen boŋ ideh.*

²⁶ Len nəboŋ enən nadolon aGot ekur hən navile a pan, be gagai ikel gati ke, “Dereh nekur hən navile a pan vəha-sual am, savi navile a pan ŋai, be nəmav am.”*

²⁷ Len nasoruan “vəha-sual am” aGot tokele, namilen ke, natit pisi ta m̄o aGot togol gail, dereh lekur, limasig, hən ke, natit ləsakur ŋai ləbipat tin.

²⁸ Imagenən, husur aGot eviol mai gidat hən natohan pipihəbələn todədas bəkur, husur nate-nən, datepul hən nasipaan, ale datilotu hən aGot len nəvide gai bəhəhaṽur həni, datilotu hən len namətahwan mai nəmaŋmaŋan hən nəyalyalan san.

²⁹ Husur “aGot sidato evi nəbiltihəb tohan puŋpuŋ natit pisi.”*

13

Nə-maris-kotovi-an

¹ Məteləmləmas bun gamit gabag tabtab suŋan məttovi latmiṽan.

² Sa-nələmit tibəŋboŋ hən mətbehəhaṽur hən nametbəs bitoh lohoim samito. Nəvanuan galevis lotogol tomaienən hən nametbəs gail, lukad aŋel gail lototoh lohoim salito be ləsaləboii.*

³ Sa-nələmit tibəŋboŋ hən alat lototoh len naim bəbaŋis. Mitinau galito, nələmit titaŋis galito hum məttotoh mai galit len naim bəbaŋis. Ale alat

* **12:25:** Exo 20.22 * **12:26:** Hag 2.6 * **12:29:** Deu 4.24

* **13:2:** Gen 18.1-8, 19.1-3

nəvanuan gail lotomədas galito van van lotoləŋon tosa vəsa, mitinau gat galito hum napəŋasan salito topat len nibemito.

⁴ Gamit p̄isi məteriŋ nəlahan a məhat len nənauan samito. Sa-nəmel hən nəlahan tebiŋb̄iŋjal, namilen ke, alarmisoan aridaŋ len nəlahan səlaru. Husur aGot dereh tisaḅ səhoti ke, nəvanuan togol naitian toḅur kotov nəlahan, mai nəvanuan lotogol naitian tosa, limaspanis.

⁵ Len nəmauran samito samtələŋon masuṽ hən nəvat, be mətehəhaṽur hən nəsa məttokade. Husur aGot ike,

“Asike noriŋ gamit boŋ ideh,
asike noriŋ gaḅulan gamito.”*

⁶ Imaienan asike nomətahw hən nəb̄ike,
“Nasuḅ evi na-vi-tarhəte-an sagw,
asike nomətahw.

Asike nomətahw len nəsa nəvanuan ŋai
toləboi ḅigole hən ginau.”*

⁷ Mitinau təlmam hən alat lotoil a m̄o hən gamito, lotoṽusan gamit hən nasoruan siGot. Mitinau naṽit nəmauran salit gail, ale nadələmian samito teṣuṁian nadələmian salito.

⁸ AYesu Kristo sagəgel boŋ ideh, imaienan ŋai nino, daməŋai, vi sutuai.

⁹ Imaienan napusanan tiltile lotovinvinu, məttotətan hən gail, saleliv gamit vi tut.* Ivoi hən mətb̄ikad nədaŋan len nəlomito, nədaŋan togəm len navoian aGot toviol kəmas həni, sagəm len nəhanian hən nalotuan savi tarhət silat lotohani.

* **13:5:** Deu 31.6, 8; Jos 1.5 * **13:6:** Psa 118.6 * **13:9:** Efe 4.14; Rom 14.2-23; 1Kor 8.8; Kol 2.7, 16-22; 1Tim 4.3

10 Ahai tutumav gail loum len naim netaþolen len navile a pan. Nømel tutumavan sidat ipat, be galit læsalæboi læbihan ei.*

11 A mō aþiltihai tutumav ipat nēda herivatvat lohoim, vi lan Naut Tolo Masuŵ hum naviolan hæn þekækas kuv nēsaan sinøvanuan gail. Be loþeŵas þis niben narivatvat gail a tut dan naut naim netaþolen gail lotokir lan.*

12 Len naŵide tomaianan, aYesu am evivile dan nabiltivile, eløŵon isa habat, imat hæn nēda han þikas kuv nēsaan dan nøvanuan san gail, hæn læþevi siGot sæþon ŵai.*

13 Imaianan datevivile dan naut naim netaþolen gail lotokir lan, dativan hæn aYesu hæn datþikatæþol hæn na-løŵon-isa-an san. Namilen ke, dateriŵ nalo silat seIsrael, dateriŵ nælodat len aYesu ŵai, naut kæmas nøvanuan gail læþisor mēdas gidato hum lotogole hæn gai.

14 Husur len navile eg a pan datsækad nabiltivile hæn datþitoh tin lan vi sutuai; be datudoŵ kitev naut a im þegæm balai.*

15 Imaianan, len aYesu, datetutumav tabtab hæn na-sor-sal-suhi-an tovi naviolan vi tæban aGot, naŵit nabuŵodato tokel koti ke tovi Masta sidato.

16 Ale sa-nølomit tibonþon hæn mætþigol navoian, mai hæn mætþevi tarhæt silat lotomïdol. Nat-

* **13:10:** Ipru 9.11-14. A mō ahai tutumav gail luhan nahudhutip lototutumav hæn. Be “nøhanian” hæn natutumavan len nømel tutumavan sidato evi aKristo ale lodædas læbihani. Namilen ke, alat lotohusur naŵide hæn nalo ta mō hæn læþiveveu, o hæn læþinor len nøhon aGot, lodædas læþikad næmauran kitin aKristo tomat hæn datþikade. * **13:11:** Lev 16.27 * **13:12:** Jon 19.17, 20 * **13:14:** Ipru 11.10, 16

galenan boh, lovi naviolan natutumavan aGot tohəhaʋur hən gail.

¹⁷ Mitigol husur nəsa alat lotoil a n̄o hən gamito len Nasuḅ lotokele, məteriŋ gamit len navələlito. Lokətkəta təban gamito, ale galit limaskel mai aGot hən na-kel-uri-an husur nauman enan salito. Mitigol husur nəsa lotokele hən ləḅeum len nahəhaʋuran, savi len nəlolit tosa. Husur, enan asike evi tarhət samito!

¹⁸ Mitorisor tuṽ tabtab n̄os ginamito. Namtoləboi buni ke nəlōnamit imasil, ale namtoləŋon masuṽ hən namtḅikad naṽide tonor ŋai, len natit ʔisi namtḅigole.

¹⁹ Noləŋon masuṽ hən mətḅisor tuṽ ke, aGot tidam̄ hən natəlmaman sagw hən nəḅegəm tutut hən gamito.

²⁰⁻²¹ AGot ita gat na-kel-gati-an topat vi sutuai len nəda hiYesu, aMasta sidato, ale igol aYesu, tovi nabiltivanuan tokətkəta təban nasipsip, ile məhat dan nəmatan. AGot hən natəmat tigor mətepul hən natit ʔisi tovoi tonor hən mətḅigol nəsa toləŋoni. Len aYesu Kristo, aGot teum len nəmauran sidato, tigor natit ʔisi ḅehəhaʋur həni. Nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan san tevi təban aYesu Kristo vi sutuai sutuai! Ganan!

Nasoruan naməkot

²² Bathudud nadəlomian noləŋon masuṽ hən mətḅesəsəlōŋ husur nasoruan sagw hən ḅigol mətḅeləŋon ḅivoi am len nəlōmito, husur nalōḅulat napisulan egai nototosi van hən gamito, eḅitol ŋai.

²³ Nuke məteləboii ke, awawa sidat len nadəlomian, aTimoti, ludakuvi dan naim ḅəbaŋjis.

Gai ðegəm tutut, dereh nitah maii hən namrðegəm ris gamito.*

²⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an mai nəvanuan þisi lotoil a mō hən gamito, mai nəvanuan þisi am siGot ei. Alat a Itali lukel na-ke-ivoi-an salito mai gamito.

²⁵ Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamit þisi.

* **13:23:** Uman 16.1

Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of
Uluveu, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu,
Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de
Uluveu, Vanuatu.

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd